

УДК 378.096:61]:378.4(73)УДГ“189”

DOI 10.31652/2415-7872-2019-57-183-190

СТВОРЕННЯ, ВІДКРИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕДИЧНОЇ ШКОЛИ УНІВЕРСИТЕТУ ДЖОНЗА ГОПКІНЗА У 1890-Х РР.

А. К. Куліченко

orcid.org/0000-0003-1469-3816

У статті висвітлено передумови створення, відкриття та особливості діяльності медичної школи Джонса Гопкінза у 1890-х рр. Установлено, що створення медичної школи відбулося за заповітом Дж. Гопкінза та завдяки матеріальній підтримці американського жіночого руху, що боровся за однакові умови вступу до закладів вищої освіти як для чоловіків, так і жінок. Крім того, з'ясовано, що відкриття та подальша діяльність медичної школи були ретельно сплановані – від будівель, де проходили заняття, до членів професорсько-викладацького й допоміжного складу. Вивчено позитивний організаційно-педагогічний досвід діяльності медичної школи університету Джонса Гопкінза у 1890-х рр.

Ключові слова: американська медична освіта, медична школа університету Джонса Гопкінза, передумови створення, заповіт Дж. Гопкінза, американський жіночий рух, відкриття, діяльність, жіноча медична освіта.

JOHNS HOPKINS UNIVERSITY SCHOOL OF MEDICINE: ESTABLISHING, OPENING AND ACTIVITY IN 1890S

A. Kulichenko

Ever since the Medical School was established, it differed from other American higher educational establishments. At the turn of the 19th and 20th centuries – when the medical educational paradigm in the United States was upgraded – the Hopkins model was recognized and highly recommended. It was stated by Flexner in «Medical Education in the United States and Canada: A Report to the Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching» (1910). The article describes the preconditions of establishing, opening, and activity of Johns Hopkins University School of Medicine in the 1890s. Note that J. Hopkins' will and the American feminist movement advocating for women's rights, in particular, were one of the prerequisites for establishing the Medical School in question, with the School having the same admission requirements for men and women. What is more, W. Welch, W. Osler and others were among the founders of the Medical School. Once opened in 1893, the Medical School became a successful educational project of the Johns Hopkins University. Besides, the School was suggested to be the role-model higher educational establishment in the US offering a perfect combination of both theory and practice with a considerable material and technical base, highly skilled pedagogical and supporting staff, which was important and necessary for the future physicians at all times. Thus, the Johns Hopkins University School of Medicine provided students the opportunity to work with rare library funds and to analyze scientific literature during weekly student meetings. One of the most popular meetings among students and academic staff was the Physiological Journal Club with Professor Howell. Furthermore, the Medical School established its own academic journal «The Journal of Experimental Medicine» in 1896. Note that the journal exists in the twenties of the 21st century. Moreover, the article covers other positive organizational and pedagogical principles of Johns Hopkins University School of Medicine in the 1890s. On the prospects of further scientific research, we are going to highlight activity of Johns Hopkins University School of Medicine in the 20th century and in the twenties of the 21st century with the purpose to reconsider and introduce a positive experience in Ukrainian higher medical education.

Key words: American medical education, Johns Hopkins University School of Medicine, preconditions of establishing, J. Hopkins' will, American feminist movement, opening, activity, female medical education.

Від початку існування медична школа університету Джонса Гопкінза відрізнялася від інших американських закладів вищої освіти. Під час оновлення медичної освітньої парадигми у США на зламі XIX – XX ст. модель Гопкінза було визнано взірцевою й такою, що рекомендовано наслідувати. Про це неодноразово наголошував А. Флекснер у праці «Медична освіта США та Канади. Доповідь для фонду Карнегі щодо поліпшення викладання» (1910) [2].

Чимало лауреатів Нобелівської премії, основоположників розділів медицини, видатних учених-теоретиків та практиків, що відкрили нові хвороби й запропонували від них ліки, є випускниками не тільки різних років, а й навіть різних століть медичної школи університету Джонса Гопкінза. Цей освітній заклад продовжує займати провідні позиції і у 20-х рр. XXI ст. Тому постає питання про феномен зазначеної американської освітньої інституції – успішну й плідну діяльність упродовж майже 126 років її діяльності.

С. Лемб зазначає, що «інноваційні й своєрідні методи навчання медицини та догляду за хворими, що склали модель Гопкінза, наслідують медичні та медсестринські школи всієї Північної Америки й досі. Багато чинників пояснюють, чому модель медичної школи університету Джонса Гопкінза розвивалася

успішно. Головним принципом було те, що лікарні ставали інструментами догляду за хворими та медичної освіти, для отримання належного рівня якої необхідне викладання біля лікарняного ліжка й лабораторний досвід» [6, с. 893]. Л. Мукау додає: «Загальновідомі медичні традиції, як-от одягання рукавичок під час хірургічних втручань, терміни «щоденні обходи», «навчання біля ліжка», «інтерни», «клінічні ординатори», «непрямий масаж серця», народилися саме у медичній школі університету Джонса Гопкінза. Однак, залишається загадкою те, як Дж. Гопкінз запропонував такі інноваційні ідеї, що випереджали свій час. Навмисне поєднання медичної та медсестринської шкіл з лікарнею й зосередження уваги на науковому методі стали досить революційними. Це був свідомий кивок німецьким університетам, де науковий метод та лабораторні експерименти складали основу медичної науки. Модель Гопкінза перевершила навіть німецький підхід» [7, с. 118, 122].

Упродовж кінця XIX ст. – 20pp. XXI ст. діяльність медичної школи університету Джонса Гопкінза неодноразово ставала предметом наукових дискусій зарубіжних дослідників, зокрема К. де Ангеліс, В. Велча, Н. Грауєра, Г. МакГегі, Л. Мукау, В. Ослера, А. Чесні, А. Флекснера та ін. Побіжні згадування про медичну школу університету Джонса Гопкінза є у працях Т. Горпініч, О. Лисенко, Ю. Чайковського. Проте відзначаємо відсутність комплексного аналізу цієї проблеми у вітчизняному науковому просторі.

Метою статті є висвітлення передумов створення, відкриття та особливостей діяльності медичної школи Джонса Гопкінза у 1890-х pp.

Звернемо увагу на назву американського закладу вищої освіти. У вітчизняній педагогіці він відомий як «університет Джонса Хопкінса» або «університет Джона Хопкінса». Другий варіант назви («університет Джона Хопкінса») є некоректним, оскільки ім'я та прізвище американського багатія-квекера, яке було використано в назві університету, англійською мовою, звучить як «Johns Hopkins». Відповідно до транслітерації українською мовою і враховуючи транскрипцію англійських власних назв, – це «Джонз Гопкінз». К. Джейкоб, дослідниця американської жіночої освіти, пояснює: «Незвичайне ім'я Джонса Гопкінза є поєднанням прізвища його бабусі Маргарет Джонз та прізвища дідуся Жерара Гопкінза» [4]. Можливий варіант перекладу «університет Джонса і Гопкінза», але такий він можливий лише в тому випадку, якщо б заклад вищої освіти було названо на честь двох людей. Проте Джонз Гопкінз – це одна людина. Тому вважаємо, що уточнення назви закладу вищої освіти «університет Джонса Гопкінза» є важливим. Цей варіант перекладу ми будемо використовувати в подальших наукових розвідках.

Дж. Гопкінз (1795 – 1873) був непересічною особистістю та прибічником «американської мрії» – ідеї про краще майбутнє, яка завжди була основним і єдиним рушієм та джерелом натхнення й надії для американців, заради втілення якої вони безупинно працювали та яку намагалися здійснити. Збагачення не завжди було одним з основних компонентів американської мрії. Американці переважно зосереджували зусилля на ощадливості та працьовитості [1, с. 72], прагнучи бути корисними своїй країні.

Тож, на підставі вищезазначеного, констатуємо, що Дж. Гопкінз не випадково причетний до реформування американської вищої освіти, й зокрема медичної. Справа в тому, що, не маючи дітей та дружини, наприкінці 1860-х Дж. Гопкінз вирішив скласти заповіт, де вказав, що майже всі гроші (тоді близько 7 мільйонів доларів. – А.К.) потрібно використати з благодійною метою. При цьому він залишив детальні рекомендації про особливий їх розподіл. Так, Дж. Гопкінз пропонував план створення різних соціальних та освітніх інституцій з певними роками заснування. Серед яких й були університет Джонса Гопкінза (The Johns Hopkins University), 1876 р., та медична школа університету Джонса Гопкінза (The Johns Hopkins University School of Medicine), 1893 р. [7, с. 122].

Керівництво університету Джонса Гопкінза планувало створити медичну школу ще з моменту заснування самого закладу вищої освіти, виконуючи заповіт Дж. Гопкінза. Так, починаючи з 1876 р., увагу було сфокусовано на комплексній підготовці до вивчення студентами дисциплін, що пов'язані з медициною та хірургією – хімія, фізика, рослинна та тваринна фізіологія, ембріологія, морфологія, порівняльна анатомія, патологія, бактеріологія. Співзасновником медичної школи та лікарні Джонса Гопкінза був В. Ослер, який прагнув відкрити зазначений освітній заклад якомога раніше [9, с. 38].

Однак для виконання заповіту Дж. Гопкінза та відкриття медичної школи на початку 1890-х було недостатньо коштів. Тож у 1890 р. в університеті Джонса Гопкінза було ініційовано рух, присвячений вступу жінок до медичної школи. За словами М. Джейкобі, «цей рух мав успіх. Оскільки завзятість жіночого комітету було із захопленням підтримано радою попечителів університету, чий мудрі та справедливі вчинки відповідали благородній меті, для досягнення якої вони й працювали...» [5]. Також по всій країні було організовано так звані «комітети для фонду жінок медичної школи університету Джонса Гопкінза» (committees for the Women's Fund of the Johns Hopkins University School of Medicine) [12], що збирали пожертви для медичної школи. Внески жіночого комітету були передані керівництву університету Джонса Гопкінза за умови, що жінок зараховуватимуть на навчання за тими ж вступними вимогами, що й чоловіків [9, с. 38–39]. Д. Рудачіллєв зазначає: «Хоча жінок й зараховували на навчання до медичної школи Джонса Гопкінза, зустрічали їх неохоче. Їхня присутність була зумовлена лише завдяки наполяганням

жінок Балтимора, які зібрали гроші, щоб відкрити школу. <...> Засновники школи не приховували своєї зневаги до жінок, яких вони були змушені прийняти. Багато студентів-чоловіків були не кращими за викладачів, називаючи своїх колег-жінок «самицями-медиками» (hen medics)» [10].

Офіційно В. Ослер був зацікавлений у освіті для жінок. У 1891 р. він зазначав: «Якщо жінка відчуває, що медична професія є її покликанням, не повинно бути жодних перешкод під час отримання найкращої можливої освіти. <...> Відкрившись, медична школа Джонза Гопкінза стане новатором у медичній освіті цієї країни (США. – А.К.), досягаючи вищого стандарту та тривалішого терміну навчання, і єдиною умовою для вступу повинен бути документ, що засвідчує належний рівень початкової освіти абітурієнта» [8, с. 5]. Проте, після першого набору жінок на навчання В. Ослер саркастично зауважував, що ця подія стала великим успіхом для медичної школи, «оскільки 331/3 відсотки з них було заручено зі своїми професорами наприкінці першого року навчання» (цит. за: [10]). Ч. Фолсом наголошував: «Логічно, що медична школа Джонза Гопкінза, не дотримуючись традицій або забобонів й маючи особливі можливості для поглибленого навчання, повинна зараховувати як жінок, так і чоловіків; та бути першим закладом вищої освіти, що надає студентам-медикам жіночої статі такі ж переваги, як і чоловікам...» [3].

Тож зібрані жінками кошти сприяли відкриттю медичної школи. Улітку 1893 р. було все майже готове – майбутній заклад вищої освіти мав відповідний кваліфікований професорсько-викладацький склад з хімії, фізіології та патології; в університетській лікарні, що було збудовано як частину медичної школи, уже працювали лікарі та хірурги, котрі отримали від університету посади професорів. Однак для завершення організації медичної школи, гідної університету, необхідно було ще створити додаткові будівлі, лабораторії та виробничі приміщення [16].

Проте ще до відкриття медичної школи керівництво стикнулося з нагальним тогочасним питанням, що потребувало негайного вирішення – питанням про вступні вимоги [16]. Справа в тому, що для американської вищої освіти кінця XIX ст. – початку XX ст. знаменував перехідний період. Оскільки академічна спільнота вже говорила про уніфікацію певних освітніх процесів, зокрема на першому місці було питання про єдині вступні вимоги, але спостерігалася відсутність декларації нормативно-правових документів на національному рівні. Так, В. Велч, перший декан медичної школи (жовтень 1893 – вересень 1898), наголошував, що «сьогодні у цій країні (у 1893 р. в США – А.К.) жодна медична школа не визначає певні знання, необхідні для вступу; багато шкіл орієнтуються тільки на здобуття початкової освіти, а деякі навіть не вимагають жодних її підтверджень.

деталі першого курсу розроблено й оголошено, оскільки студентів буде зараховано тільки на перший рік навчання» [16].

Зауважимо, що «з моменту відкриття медичної школи викладання основних медичних наук, а саме, анатомії, фізіології, патології та фармакології, було у руках людей, що присвячували весь свій час навчанню студентів та дослідженням. Оскільки клінічні дисципліни складні та розгалужені, професорсько-викладацький склад медичної школи університету Джонса Гопкінза вирішив, що їх необхідно викладати тим людям, які не будуть відволікатися, заробляючи на життя за допомогою приватної практики» [11, с. 621].

Щодо методів викладання, увагу було зосереджено на практичних заняттях у лабораторіях та анатомічному театрі й біля лікарняного ліжка. Мета медичної школи полягала у підготовці практикуючих лікарів та хірургів, тобто кваліфікованих спеціалістів для догляду за хворими й пораненими [16].

За словами В. Велча, після відкриття «медична школа університету Джонса Гопкінза матиме свої традиції та може працювати на власний розсуд. Це буде перевагою, оскільки вона є цілісною та координованою частиною великого університету, що свідчитиме про те, що університетські ідеали та методи не втрачені в новій школі. Школа матиме підтримку великої лікарні, ради попечителів, які вже зацікавлені у фундаментальних медичних дослідженнях» [16].

Тож у жовтні 1893 р. відбулося відкриття медичної школи з професорсько-викладацьким складом у кількості 35 осіб [9, с. 12]. Хоча у 1897 р. В. Велч у своїй «Доповіді» (Report of the Dean of the Medical School) зазначав, що станом на жовтень 1893 року університетський підрозділ «складався з декана, 9 професорів та 6 співробітників. За перший навчальний рік професорсько-викладацький склад став таким: 1 декан, 10 професорів, 4 клінічних професора, 4 доцента, 2 викладача й 20 співробітників, що загалом складало 41 особу» [13, с. 101]. Навчальний план мав такі 16 дисциплін [9, с. 12]:

фізіологія та гістологія;	фармакологія;	акушерство;	психіатрія;
анатомія;	медицина;	неврологія;	ларингологія;
патологія;	хірургія;	дерматологія;	офтальмологія та отологія;
фізіологічна хімія;	гінекологія;	педіатрія;	гігієна.

Поступово було додано мікроскопічну анатомію, токсикологію, бактеріологію, клінічну мікроскопію, ринологію, захворювання сечостатевої системи, захворювання нервової системи, медичну зоологію, судово-медичну експертизу та історію медицини [13, с. 102].

Перші два роки навчання було орієнтовано на вивчення фундаментальних дисциплін, інші два роки – медицині, хірургії, акушерству тощо. Увагу зосереджено на практичних заняттях у різних лабораторіях, у навчальних диспансерах (студенти працювали в малих групах) та лікарняних палатах (студенти були реєстраторами й медичними братами з перев'язування) [13, с.102].

Через 3 роки після відкриття, у 1896 р., медична школа нараховувала 123 (4) (134? – джерела наводять різну статистику. – А.К.) студентів [9, с. 39; 13, с. 7, 101] та мала у своєму розпорядженні такі структурні підрозділи:

- *хімічну лабораторію* – трьохповерхову будівлю, що містила приміщення для практичних занять 200 студентів, кімнати для хімічних досліджень, хімічної бібліотеки;
- *біологічну лабораторію* – будівлю, що призначена для вивчення таких дисциплін, як фізіологія, зоологія й ботаніка та мала відмінну колекцію видань з біологічних наук, невеликий музей і необхідне обладнання для оригінальних наукових досліджень;
- *меморіальну будівлю жіночого фонду* – трьохповерхову будівлю, що знаходилася біля лікарні Джонса Гопкінза та гарно оснащена для вивчення анатомії й фармакології;
- *патологічну лабораторію* – орендовану будівлю у лікарні Джонса Гопкінза для проведення занять з патології та наукових досліджень;
- *клінічну лабораторію* – нову та простору будівлю, що пізніше було передано лікарні Джонса Гопкінза [9, с. 17–20].

Зазначимо, що кафедру анатомії та кафедру фізіологічної хімії було розташовано на 2 додаткових поверхах нової будівлі патології на місці лікарні Джонса Гопкінза [16].

Також у січні 1896 р. було засновано науковий журнал «Журнал експериментальної медицини» (The Journal of Experimental Medicine), головним редактором якого став В. Велч. Метою видання було висвітлення результатів останніх досліджень у галузі експериментальної медицини. У річному огляді за 1896 р. було зазначено, що «цей журнал пропонує вченим цієї країни (США. – А.К.) місце для публікації їх досліджень в галузі експериментальної дисципліни, що стало нагальною потребою впродовж багатьох років». Станом на грудень 1896 р. було зібрано матеріали для першого тому з 728 сторінками та 33 одноосібними статтями науковців з Бостона, Нью-Йорка, Філадельфії, Балтимора, Енн Арбора, Чикаго, Монреаля та ін. [9, с. 32, 40; 13, с. 90]. Зауважимо, що цей журнал існує навіть у 20-х рр. ХХІ ст., що свідчить про авторитетність видання та якість наукових розвідок. Проте з лютого 1905 р. видавець – Рокфеллерський університет.

Успішне функціонування медичної школи залежало від двох інституцій – з одного боку, лікарні Джонса Гопкінза та, з іншого боку, університету. Університет був місцем для навчання студентів та вдосконалення медичних наук, лікарня стала осередком для набуття навичок мистецтва лікування й надання необхідної допомоги пацієнтам, що потребували її [9, с. 39].

Як результат, після завершення 4-х річного курсу навчання в медичній школі Джонса Гопкінза, у червні 1897 році ступінь доктора медицини отримало 15 випускників (на рис.1 наводимо список першого випуску медичної школи) з 18 студентів 1893/94 н.р. – першого року набору [13, с. 101], що свідчить про їхній високий рівень знань, здобутий у вказаному закладі вищої освіти. Для порівняння: у червні 1898 року докторами медицини стало 22 випускники [14, с. 12], серед них – уперше 4 жінки (рис. 2).

Doctors of Medicine.

CHARLES RUSSELL BARDEEN, of Syracuse, N. Y., A. B., Harvard University, 1893.

THOMAS RICHARDSON BROWN, of Baltimore, A. B., Johns Hopkins University, 1892.

WALTER S. DAVIS, of Minneapolis, Minn., S. B., Amherst College, 1893.

LOUIS PHILIP HAMBURGER, of Baltimore, A. B., Johns Hopkins University, 1893.

GUY LE ROY HUNNER, of Madison, Wis., S. B., University of Wisconsin, 1893.

IRVING PHILLIPS LYON, of Hartford, Conn., A. B., Yale University, 1893.

WILLIAM GEORGE MACCALLUM, of Dunnville, Ont., A. B., University of Toronto, 1891.

CHARLES NEIL MCBRYDE, of Blacksburg, Va., S. B., University of South Carolina, 1891.

JAMES FARNANDIS MITCHELL, of Baltimore, A. B., Johns Hopkins University, 1891.

JOSEPH LONGWORTH NICHOLS, of Cincinnati, Ohio, A. B., Harvard University, 1893.

EUGENE LINDSAY OPIE, of Baltimore, A. B., Johns Hopkins University, 1893.

MARY SECORD PACKARD, of Bayonne, N. J., A. B., Vassar College, 1892 ; Harvard Summer School, 1893.

OMAR BORTON PANCOAST, of Woodstown, N. J., S. B., Swarthmore College, 1893.

CLEMENT ANDARIESE PENROSE, of Baltimore, A. B., Johns Hopkins University, 1893.

RICHARD PEARSON STRONG, of Baltimore, Ph. B., Yale University, 1893.

(15)

Рис. 1. Список студентів набору 1893/94 н.р., що отримали ступінь доктора медицини у 1897 р. Джерело: [13]

«Усі студенти, котрих зарахували для здобуття ступеня доктора медицини, були випускниками визнаних коледжів або наукових шкіл та повністю відповідали усім вступним вимогам, як-от знання французької та німецької мов, фізики, хімії та біології», – констатував В. Велч [13, с. 101].

Зазначимо, що одному випускникові 1893/94 н.р. одразу запропонували посаду викладача анатомії в медичній школі університету Джонса Гопкінза, іншому – посаду співробітника кафедри патології, решту було прийнято лікарями-інтернами в лікарню Джонса Гопкінза терміном на один рік [13, с. 10, 101, 102].

Професорсько-викладацький склад медичної школи університету Джонса Гопкінза брав активну участь у світових науково-практичних заходах. Так, у 1897 р. професор Тейер відвідав Міжнародний медичний конгрес у Москві, професор Ослер – засідання Британської медичної асоціації в Монреалі [13, с. 11].

Студенти медичної школи Джонса Гопкінза мали можливість не тільки працювати з бібліотечними фондами, а й аналізувати наукову літературу на щотижневих студентських засіданнях із різних дисциплін.

Упродовж кожного навчального року професор Гоувелл проводив одноденне засідання у «клубі любителів періодики з фізіології» (Physiological Journal Club) для викладачів, студентів й місцевих лікарів-практиків. Цей та інші клуби мали освітній вплив і надавали можливості для обговорення результатів клінічних досліджень й навчання [13, с. 66, 103].

Doctors of Medicine.

- William Stevenson Baer, of Baltimore, A. B., Johns Hopkins University, 1894.
- William Jephtha Calvert, of Lexington, Ky., A. B., University of Kentucky, 1893; Graduate Student, Kentucky State College, 1893–94.
- Patrick Joseph Cassidy, of Norwich, Conn., A. B., Yale University, 1894.
- John Williams Coe, of Meriden, Conn., Ph. B., Yale University, 1893.
- Percy Millard Dawson, of Montreal, Canada, A. B., Johns Hopkins University, 1894.
- Arthur Wells Elting, of Upper Red Hook, N. Y., A. B., Yale University, 1894.
- William Weber Ford, of Baltimore, A. B., Adelbert College, 1893.
- Thomas Wood Hastings, of Morristown, N. J., A. B., Johns Hopkins University, 1894.
- Alfred Birch Herrick, of Amsterdam, N. Y., A. B., Williams College, 1894.
- James Hall Mason Knox, Jr., of Baltimore, A. B., Yale University, 1892, and Ph. D., 1894; A. M., Lafayette College, 1896.
- Millard Langfeld, of Baltimore, A. B., Johns Hopkins University, 1893.
- Gertrude Underhill Light, of Milwaukee, Wis., S. B., University of Wisconsin, 1894.
- James Daniel Madison, of Mazomanie, Wis., S. B., University of Wisconsin, 1894.
- Harry Taylor Marshall, of Baltimore, A. B., Johns Hopkins University, 1894.
- Roger Griswold Perkins, of Schenectady, N. Y., A. B., Union College, 1893, and Harvard University, 1894.
- Katherine Porter, of Baltimore, A. B., Bryn Mawr College, 1894.
- Joseph Hersey Pratt, of North Middleboro, Mass., Ph. B., Yale University, 1894.
- Georgiana Sands, of Port Chester, N. Y., A. B., Vassar College, 1893; Graduate Student, Barnard College (N. Y.), 1893–94.
- Benjamin Robinson Schenck, of Syracuse, N. Y., A. B., Williams College, 1894.
- Walter Ralph Steiner, of Baltimore, A. B., Yale University, 1892, and A. M., 1895; Graduate Student, Johns Hopkins University, 1892–94.
- Emma Elizabeth Walker, of Parkersburg, W. Va., A. B., Smith College, 1887.
- Andrew Henderson Whitridge, of Baltimore, S. B., Harvard University, 1894. (22)

Рис. 2. Список студентів набору 1894/95 н.р., що отримали ступінь доктора медицини у 1898 р. Джерело: [14]

Особливістю медичної школи було те, що для випускників-медиків пропонували різні навчальні курси (типу сучасних курсів підвищення кваліфікації. – А.К.) впродовж травня та червня, зі вступним курсом з нормальної гістології у квітні. Бажаючі мали змогу пройти навчальні курси з патології, бактеріології, клінічної мікроскопії, терапії, хірургії, гінекології, дерматології, дитячих захворювань, захворювань сечостатевої системи, захворювань нервової системи, ларингології та ринології, офтальмології та отології. У травні-червні 1897 року на таких курсах навчалось 58 лікарів [13, с. 103].

У 1898 р. у доповіді ректора університету Д. Гілмена йшлося, що медична школа з моменту свого відкриття успішно працювала й мала численні здобутки, серед яких значне збільшення кількості студентів та раціональне використання достатньо обладнаних приміщень для практичних занять. Ураховуючи ці чинники, рада попечителів вирішила спрямувати кошти на створення ще однієї будівлі для лабораторних дослідів з фізіології та фармакології [14, с. 22]. Також у 1898 р. на посаду професора патологічної анатомії було запрошено С. Флекснера [14, с. 14], брата американського громадського діяча та освітянина А. Флекснера, та обрано ще 3 клінічних професорів.

За статистичними даними, станом на 1 грудня 1898 року в медичній школі університету Джонса Гопкінза навчалось 167 студентів: 63 – на першому курсі, 44 – на другому, 34 – на третьому та 26 – на четвертому. Також відзначався міжнародний інтерес студентської спільноти до цього закладу вищої освіти – серед студентів були жителі Індії, Канади та Гавайїв [14, с. 103].

У 1899 р. в медичній школі університету Джонса Гопкінза відбулися кадрові зміни. Тимчасово виконуючого обов'язки декана В. Ослера змінив В. Гоувелл та за рішенням ради попечителів було прийнято ще 13 членів професорсько-викладацького й допоміжного складу [15, с. 9,19].

Важливою подією для медичної школи навесні 1899 р. стало відрядження професорів С. Флекснера та Л. Беркера до Філіппін з метою дослідження поширених хвороб [15, с. 107], за підсумками якого було оприлюднено доповідь й окреслено напрями майбутніх досліджень.

Отже, одними з передумов створення медичної школи університету Джонса Гопкінза стали заповіт американського багатія Дж. Гопкінза та феміністичний рух, що відстоював права жінок, зокрема на вищу

освіту. Після відкриття у 1893 р., на яке були спрямовані майно Дж. Гопкінза та кошти жіночого осередку, медична школа стала вдалим освітнім проектом керівництва університету Джонза Гопкінза, оскільки було запропоноване сміливе для кінця XIX ст. поєднання теорії та практики з належною матеріально-технічною базою, висококваліфікованим науково-педагогічним й допоміжним складом, що було важливим й необхідним для майбутнього лікаря завжди. За роки свого існування ретельно сплановані організаційно-педагогічні засади діяльності медичної школи університету Джонза Гопкінза дозволяють утримувати передові позиції з надання якісної вищої медичної освіти не тільки в Північній Америці, а й у всьому світі.

Перспективами подальших наукових розвідок є всебічний аналіз діяльності медичної школи університету Джонза Гопкінза впродовж XX ст. та 20-х рр. XXI ст. з метою переосмислення й запровадження позитивного досвіду в сучасну українську медичну освіту.

Література

1. Куліченко А. К. Педагогічна концепція В. Г. Кіпатрика та її світове значення : монографія / А.К. Куліченко. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2014. – 288 с.
2. Flexner A. Medical Education in the United States and Canada : A Report to the Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching / A. Flexner. – New York : The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1910. – 346 p.
3. Folsom Ch. F. Letter / Ch. F. Folsom // The Opening of the John Hopkins Medical School to Women. – Reprinted from «Open Letters», February, 1891. – The Century Magazine. – n.p.
4. Jacob K. A. Mr. Johns Hopkins / K. A. Jacob // The Johns Hopkins Magazine. – 1974. – Vol. 25. – No. 1. – P. 13–17.
5. Jacoby M. P. Letter / M. P. Jacoby // The Opening of the John Hopkins Medical School to Women. – Reprinted from «Open Letters», February, 1891. – The Century Magazine. – n.p.
6. Lamb S. Johns Hopkins : A Canadian Medical School? / S. Lamb // Canadian Medical Association Journal. – 2017. – Vol. 180. – No. 26. – P. E893–894.
7. Mukau L. Johns Hopkins and the Feminist Legacy: How a Group of Baltimore Women Shaped American Graduate Medical Education / L. Mukau // American Journal of Clinical Medicine. – 2012. – Vol. 9. – No. 3. – P. 118–127.
8. Osler W. Letter / W. Osler // The Opening of the John Hopkins Medical School to Women. – Reprinted from «Open Letters», February, 1891. – The Century Magazine. – n.p.
9. Retrospect of Twenty Years (1876 – 1896) // Twenty-First Annual Report of the President of the Johns Hopkins University. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1896. – P. 1–40.
10. Rudacille D. Baltimore Blues : Gertrude Stein at Johns Hopkins [Electronic resource] / D. Rudacille. – URL: <https://mdsoar.org/bitstream/handle/11603/1734/Stein.pdf;sequence=1>
11. The William H. Welch Fund Of the Johns Hopkins Medical School // Science. – 1913. – Vol. XXXVIII. – No.983. – P. 621–622.
12. Thomas M. C. Letter / M. C. Thomas // The Opening of the John Hopkins Medical School to Women. – Reprinted from «Open Letters», February, 1891. – The Century Magazine. – n.p.
13. Twenty-Second Annual Report of the President of the Johns Hopkins University. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1897. – 111 p.
14. Twenty-Third Annual Report of the President of the Johns Hopkins University. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1898. – 109 p.
15. Twenty-Fourth Annual Report of the President of the Johns Hopkins University. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1899. – 116 p.
16. Welch W. H. An Address by Professor William H. Welch, M. D. Delivered at the Graduating Exercises of the Johns Hopkins University, June 13, 1893 [Electronic resource] / W. H. Welch. – URL: <https://curiosity.lib.harvard.edu/contagion/catalog/36-990064777530203941>.

References

1. Kulichenko A. K. Pedagogichna koncepciya W. H. Kilpatryka ta yiyi svitove znachennya : monografiya / A. K. Kulichenko. – Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD, 2014. – 288 s.
2. Flexner A. Medical Education in the United States and Canada : A Report to the Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching / A. Flexner. – New York : The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1910. – 346 p.
3. Folsom Ch. F. Letter / Ch. F. Folsom // The Opening of the John Hopkins Medical School to Women. – Reprinted from «Open Letters», February, 1891. – The Century Magazine. – n.p.
4. Jacob K. A. Mr. Johns Hopkins / K. A. Jacob // The Johns Hopkins Magazine. – 1974. – Vol. 25. – No. 1. – P. 13–17.
5. Jacoby M. P. Letter / M. P. Jacoby // The Opening of the John Hopkins Medical School to Women. – Reprinted from «Open Letters», February, 1891. – The Century Magazine. – n.p.
6. Lamb S. Johns Hopkins : A Canadian Medical School? / S. Lamb // Canadian Medical Association Journal. – 2017. – Vol. 180. – No. 26. – P. E893–894.
7. Mukau L. Johns Hopkins and the Feminist Legacy: How a Group of Baltimore Women Shaped American Graduate Medical Education / L. Mukau // American Journal of Clinical Medicine. – 2012. – Vol. 9. – No. 3. – P. 118–127.
8. Osler W. Letter / W. Osler // The Opening of the John Hopkins Medical School to Women. – Reprinted from «Open Letters», February, 1891. – The Century Magazine. – n.p.
9. Retrospect of Twenty Years (1876 – 1896) // Twenty-First Annual Report of the President of the Johns Hopkins University. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1896. – P. 1–40.
10. Rudacille D. Baltimore Blues : Gertrude Stein at Johns Hopkins [Electronic resource] / D. Rudacille. – URL: <https://mdsoar.org/bitstream/handle/11603/1734/Stein.pdf;sequence=1>

11. The William H. Welch Fund Of the Johns Hopkins Medical School // Science.– 1913.– Vol. XXXVIII.– No.983.– P. 621-622.
12. Thomas M. C. Letter / M. C. Thomas // The Opening of the John Hopkins Medical School to Women. – Reprinted from «Open Letters», February, 1891. – The Century Magazine. – n.p.
13. Twenty-Second Annual Report of the President of the Johns Hopkins University. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1897. – 111 p.
14. Twenty-Third Annual Report of the President of the Johns Hopkins University. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1898. – 109 p.
15. Twenty-Fourth Annual Report of the President of the Johns Hopkins University. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1899. – 116 p.
16. Welch W. H. An Address by Professor William H. Welch, M. D. Delivered at the Graduating Exercises of the Johns Hopkins University, June 13, 1893 [Electronic resource] / W. H. Welch. – URL: <https://curiosity.lib.harvard.edu/contagion/catalog/36-990064777530203941>.

УДК: 371.035

DOI 10.31652/2415-7872-2019-57-190-195

РОЛЬ ЖІНОК-ПЕДАГОГІВ-ПРОСВІТИТЕЛІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ

Л. І. Орехова

У статті розкрито стан освіти другої половини XIX – першої половини XX століття. Під час інтенсивного індустріального розвитку країни підприємницький прагматизм спонукав можновладців при багатьох фабриках і заводах засновувати школи, вечірні класи для робітників та їхніх дітей, професійні навчальні заклади. За таких умов за розвиток освіти в країні взялися земські й міські організації, інтелігенція, різні наукові й технічні товариства, представницькі об'єднання купців і промисловців та окремі заможні громадяни. Враховуючи низький рівень фінансування освіти державними установами, внесок усіх підприємців на розвиток освітніх закладів різних видів і рівнів був особливо вагомим. Серед таких меценатів, просвітителів і засновників дошкільних, навчальних закладів для дітей і дорослих були жінки К.А. Балашева, Христіна Алчевська, Софія Русова.

Ключові слова: освітні заклади, меценати, педагоги-просвітителі, недільні школи, безплатні бібліотеки, науково-педагогічна діяльність.

THE ROLE OF WOMEN OF TEACHERS-PROFESSIONALS IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE SECOND HALF OF THE XIX – THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY

L. Orekhova

The article reveals the state of education in the second half of the nineteenth and first half of the twentieth century. During the intensive industrial development of the country, entrepreneurial pragmatism prompted the authorities, with many factories and factories, to establish schools, evening classes for workers and their children, vocational schools. Under such conditions, for the development of education in the country took the Zemsky and city organizations, intellectuals, various scientific and technical societies, representative associations of merchants and industrialists and some wealthy citizens. Taking into account the low level of financing of education by state institutions, the contribution of all entrepreneurs to the development of educational institutions of different types and levels was particularly significant. Among such philanthropists, educators and founders of pre-school, educational institutions for children and adults were K.A. Balasheva, Khrystyna Alchevskaya, Sofia Rusova. At the beginning of the 20th century, Sunday schools, or adult learning schools, which at that time played a significant role among educational institutions, became widespread in Ukrainian cities. Sunday schools were founded both by the state and by urban and rural communities, as well as by individuals. In the estate of Countess KA Balasheva, Moshnorodorodsk, Cherkassy region, which actively engaged in sugar cultivation and gargulation, contained 18 national church parish schools in villages and two two-class folk schools with craft departments in the towns of Moshny and Gorodishche. All of them were funded by the Countess. She fully supported two-class schools, as well as church-parish schools, in which more than 2000 children were studying. Since 1862, among them, Kharkiv women's free Sunday school of Khrystyna Danylivna Alchevskaya, wife of the famous industrialist and financier O.K. Alchevsky.

As you can see, the activity of Kh.D. Alchevsk, Sofia Rusova had a pronounced national character. The concept of preschool education of Rusova, the development of school education issues, testify that they were patriots of Ukrainian land, they saw the true sources of the revival of the Ukrainian nation, in particular, the development of the state as a whole.

Key words: educational establishments, patrons, pedagogues-educators, Sunday schools, free libraries, scientific and pedagogical activity.